

Martti Vihanto

Suomen postihistoriaa 1600-luvulta 1870-luvulle. Risto Pitkäsén palkittu kokoelma on julkaistu kirjana

Postihistoriallinen yhdistys on julkaissut vuodesta 2015 lähtien merkittäviä Suomen postihistorian kokoelmia kirjana. Julkaisusarjan kuudennessa osassa on Risto Pitkäsén *Postal History of Finland prior to the UPU* (Suomen postihistoria ennen UPUa). Kirjassa on kuvat kahdeksan kehysten kokoelman sivuista sekä suomenkielinen johdantoartikkeli. Kokoelma sai FIPin kansainvälisessä Praga 2018 -näyttelyssä suuren kultamitalin, ja kansallisessa TamCollect 2019 -näyttelyssä se voitti mestariluokan Grand Prix -palkinnon.

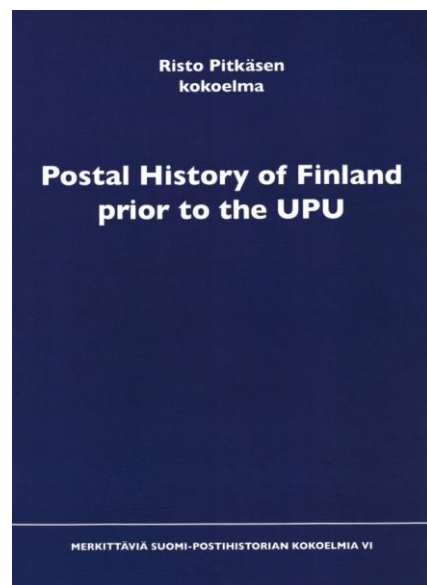
Varhaiskirjeistä postileimoihin

Vuonna 1874 perustettu UPU eli Maailman postiliitto uudisti kansainvälisen postinkuljetuksen ja saattoi sen vähitellen järkipäriselle pohjalle. Sisäisessä postiliikenteessä valtiolla tai sen postilaitoksella on valta määrätä taksat, reitit ja muut postinkuljetuksen periaatteet. Valtioiden välisessä liikenteessä tarvitaan sopimuksia. Postiliitossa periaatteista alettiin sopia yhdessä ja saatiin aikaan muun muassa se, että tavallinen kirje kulkee tänä päivänä mihin maailman maahan tahansa samalla 1,70 euron hinnalla. Pitkäsén kokoelmasta käy ilmi, että asiat eivät ole aina olleet näin yksinkertaisia.

Kokoelman ensimmäiset kaksi kehystä käsittelevät varhaisfilatelian aikaa, jolloin Suomessa ei ollut vielä postimerkkejä eikä postileimojakaan. Vanhin kohde on kuriirikirje heinäkuulta 1610 Tukholmasta Ouluun ja näyttävin kruununkirje, jonka sinetissä on musta ja valkoinen sulka. Kirjeet ovat aikakaudeltaan ainutlaatuisia dokumentteja, ja niillä on laajempaakin kuin filateelista mielenkiintoa. Useimmissa kokoelman varhaiskirjeistä

on sisältö mukana, jolloin niiden historiallinen arvo on vieläkin suurempi.

Kolmas ja neljäs kehys käsittelevät Suomen postileimoja. Ensimmäisinä tulivat käyttöön Viipurin kaksi yksirivistä leimaa, joiden varhaisimmat tunnetut käytöt ovat vuodelta 1803. Kirjassa on muun muassa erittäin harvinainen Winkkilän kyrillinen leima vapaakirjeellä vuodelta 1828 sekä punainen Abo-leima, jonka tarina kerrotaan johdantoartikkelissa.

Postiarvokkeita ja postireittejä

Suomen postihistorian kolmas vaihe alkoi, kun ensimmäiset ehiökuoret ilmestyivät vuonna 1845 ja ensimmäiset postimerkit noin kymmentä vuotta myöhemmin. Risto Pitkäsen kokoelmassa jaksoa käsitellään kehyksissä viisi ja kuusi. Kohteet ovat siinäkin valikoituja, monipuolisia ja laadukkaita. Erityisen harvinaisesta voi mainita 10 kopeekan soikiomerkin myöhäiskäytön tammikuulta 1860. Merkillä on Kuopion Enebom-mustemitätöinti.

Jaksoon sisältyy kymmenkunta frankokohdetta, jotka antavat kuvaa UPUa edeltäneen ajan kansainvälisestä postiliikenteestä. Esimerkiksi Turussa 1800-luvun puolivälissä käytetty FRANCO GRÄNSEN -leima tarkoittaa, että lähettäjä on maksanut kuljetuksen vain maan rajalle asti. Oliko ja missä tapauksissa edes mahdollista leiman käyttöaikana maksaa koko postimaksua ei ole tiedossani.

Kokoelman kahdessa viimeisessä kehyksessä käsitellään Suomen ja ulkomaisten välisen postiliikenteen reittejä ja käytetään siinä karttakuvia apuna. Tulkinnan kohteena on lähinnä 1820–50-luvuilta noin 60 postilähetystä, joista osassa lähettäjä on maksanut postimaksun kokonaan, osassa vain osittain ja osassa ei ollenkaan. Jokaisesta kerrotaan niin tarkasti kuin on tarpeen ja mahdollista, mistä kirje on lähetetty, mitä reittiä ja millä neuvolla se on kulkenut, millaisia merkintöjä sille on kertynyt, miten ja missä rahassa postimaksu on muodostunut sekä lopulta, minne kirje on saapunut. Useimmissa kirjeissä on sisältö jäljellä.

Kirjaa saatavana vain ennakkotilauksesta

Näyttelykokoelmien julkaiseminen kokonaisuudessaan kirjoina on Postihistorialliselta

yhdistykseltä erinomainen idea. Näyttelyitä on harvakseltaan, niihin ei pääse aina menemään, ja kokoelmat tulevat ajan mittaan yleensä puretuiksi.

Laajaan kokoelmaan perehtyminen vie helposti useita tunteja. Näin on erityisesti postihistoriassa, jossa yhden ainoan postilähetysten tulkitseminen voi olla työlästä. Näyttelyissä tähän ei ole välttämättä aikaa eikä voimiakaan. Risto Pitkäsen kokoelmassa on hyvät tekstitykset, mutta katsojalle jää silti paljon selvittämistä esimerkiksi käsialassa. Kotona kaikessa rauhassa voi tutkia yksityiskohtia, verrata omaan kokoelmaan ja käyttää sanakirjoja.

Kirjassa tarkastellaan otsikon mukaisesti aikaa ennen UPUa. Tuon ajan postilojen ymmärtämistä helpottaisi, jos kirjassa olisi selitetty Maailman postiliiton keskeiset periaatteet ja aikaansaannokset. Samalla kävisi ilmi, miksi FIPin näyttelysäännöissä juuri UPU on rajaviiva aikajaksojen jaottelussa. Vertailu nykyhetkeen on yleensäkin valaisevaa historian tutkimuksessa.

Kirjasta puuttuvat sivunumerointi, sisällysluettelo ja hakemisto. Olisin kaivannut laajempaa lähdeluetteloa ja erityisesti tietoa ulkomaisesta kirjallisuudesta, johon ulkomaille menneiden ja sieltä tulleiden postilähetysten tulkinta perustuu. Sanasto ja termien suomenkieliset vastineet olisivat myös olleet hyödyllisiä.

Pitkäsen kokoelmassa ei ole ainuttakaan irtomerkkiä tai edes leikettä. Olen itse irtomerkkien kerääjä, mutta myönnän ilman epäröintiä, että ainakaan päälajikokoelmassa ei riittäisi kenellekään kovin pitkäksi aikaa katsottavaa. Postilähetyskokoelmassa on toisin, ja arvioitavana oleva kirja on tästä hyvänä todisteena. Siinä on runsaasti hyödyllistä tietoa ja upeaa katseltavaa, ja se soveltuu selailukirjaksi sellaisellekin, joka ei harrasta postihistoriaa. Olen käynyt eläissäni yhtä huolellisesti läpi tuskin ainuttakaan

kahdeksan kehyksen näyttelykokoelmaa, ja tuntui ylelliseltä tehdä se kotona omissa oloissa ja omaan tahtiin.

Kirjaa on saatavana kustantajalta vain ennakkotilauksesta 45 euron hintaan, johon sisältyy postitus manner-Suomeen. Tilaukset tulee tehdä 30.4.2020 mennessä. Julkaisu-

sarjan aikaisempien kirjojen painokset ovat olleet 50 kappaleen luokkaa eli kirjaharvinaisuus on odotettavissa. Lisätietoja on yhdistyksen verkkosivuilla <http://postihistoria.info>.

Julkaistu: *Abophil* 2/2020

3. POSTAL ROUTES FROM AND TO FINLAND

3.2. MAIL VIA THE EASTERN ROUTE. SEAMEN MAIL TO CUBA AND WEST INDIES ISLANDS. Many of the early letters sent from Finland to other continents are addressed to seamen.

ROUTE: BRAHESTAD-WIBORG-ST.PETERSBURG-OSTENDE-LONDON-HAVANA

A partly paid letter with complete contents to a seaman from Brahestad, Finland to Havana, Cuba. The letter is dated in Brahestad on the 11th of January, 1863. Route marking "via St. Petersburg, Ostende & England" and route cancellations BRAHESTAD 11. JAN 1863, red unclear London on the front and Habana 24 FEB 63 on the reverse. Rate cancellations oval FRANKO in Brahestad, boxed FRANCO and red boxed PP - port payé. NEZ cancellation on the front indicates a letter from Northern Europe and 2 is the Cuban postage due 2 roubles. Rate (30.12.1854): domestic rate 10 kopeks, Prussian rate 10 kopeks, foreign rates 10 SGr together 52½ kopeks.

ROUTE: TAVASTEHUS-WIBORG-ST.PETERSBURG-LONDON-ISLAND OF SOMBRERO

A paid letter to a seaman from Tavastehus, Finland to Island of Sombrero, West Indies Islands. Route marking "Via England" and route cancellations Tavastehus 7.4.1870, St. Petersburg 30.MAR 1870 (old Julian calendar) and red London PAID 14 AP 1870. Rate marking "franko" and rate cancellations boxed FR KO and red boxed PP - port payé. Rate (10.2.1866): domestic rate 28 penni, foreign rate via England 220 pennies, together 248 pennies.

Risto Pitkäsen kokoelmassa on runsaasti yli 200 postilähetystä, joista selitetään kulkureitti, postitaksan määräytyminen matkan edetessä, leima- ja muut merkinnät sekä muitakin seikkoja sillä tarkkuudella kuin on tarpeen ja mahdollista. Esimerkksivulla Postihistoriallisen yhdistyksen verkkosivuilta on kirje Raahesta Kuubaan vuodelta 1863 sekä kirje Hämeenlinnasta Sombroon niinkään Karibialle vuodelta 1870. Kumpikin merimieskirje on kulkenut määränpään Pietarin ja Lontoon kautta, ja edelliseltä on kulunut matkaan puolitoista kuukautta.